

BOLESTI RESPIRATORNOG TRAKTA I
PNEUMOKONIOZE U LJEVAONICI
SOUR-a »ĐURO ĐAKOVIĆ«, SLAVONSKI BROD

G. Bogнар-Ćavar i S. Resanović
Dom zdravlja »Đuro Đaković«, Slavonski Brod

(Primljeno 17. VI 1985)

Uvodno su prikazani uvjeti rada (mikroklima i zapašenost) u ljevaonici, a zatim su priopćeni rezultati ciljanoga zdravstvenog pregleda 190 radnika izvršenog u 1984. i 1985. godini. Pregled je bio usmjeren na bolesti i oštećenja respiratornog trakta. Najčešće su bile bolesti gornjih dišnih putova (19,4%) a 12,6% radnika imalo je kronični bronhitis. Jedan radnik s 25 godina radnog staža u ljevaonici na poslovima čišćenja odljevaka imao je silikozu, u jednog su rendgenološke promjene upućivale na početnu pneumokoniozu, dok je u dvojice nalaz bio suspektan na silikozu.

Unatoč bitnom poboljšanju radnih uvjeta i smanjenju zapašenosti nužni su redoviti pregledi radnika izloženih mineralnoj prašini.

U RO Ljevaonica SOUR-a »Đuro Đaković« dijagnosticiran je prvi slučaj silikoze 1979. godine i objašnjen je kao posljedica duge ekspozicije kremenom prašini na poslovima sačmanja, u komorama.

U razdoblju od 1972. do 1976. godine izvršena je rekonstrukcija i dogradnja pogona i danas ljevaonica, kapaciteta 4—5 tona na sat, radi na principu nove tehnologije. Mnoge faze procesa proizvodnje su automatizirane, a onečišćenje zraka kremenom prašinom nastojalo se sanirati. Uvedene su mokre metode, supstitucija, kremena prašina zamijenjena je čeličnim kuglicama, određeni procesi su izolirani a provedena je i djelotvorna lokalna ventilacija. Na radnom mjestu gdje se nije mogla izvršiti sanacija, radnici su opskrbljeni osobnim zaštitnim sredstvima.

U 1984. godini u toku periodičnih pregleda na poslovima čistača odljevaka, gdje su mjere sanacije teže izvodljive, otkriveni su suspekti slučajevi silikoze, što je bio objektivan razlog za širu akciju otkrivanja

---

Dijelom saopćeno na Stručnom sastanku Sekcije za medicinu rada Zbora liječnika Hrvatske, Slavenska Požega, svibnja 1985.

silikoze u cijeloj Ljevaonici. Učinjeni su ciljani sistematski pregledi svih radnika RO Ljevaonice s kratkom, dužom ili pretežnom ekspozicijom slobodnom SiO₂ u toku radnog vremena.

Uvjeti radne okoline Ljevaonice »Đuro Đaković« prikazani su na tablici 1.

Tablica 1.
Uvjeti radne okoline (svibanj 1984. godine)

Radno mjesto	Mikroklimatski uvjeti					
	Temperatura zraka (°C)	Relativna vlažnost %	Brzina strujanja zraka m/s	Temperatura zračenja (°C)	Efektivna temperatura	Broj čestica prašine sa slobodnim SiO ₂ u cm ³ *
Priprema pijeska	20	55	0,18	—	17,5	20
Sijačica za pijesak	23	46	0,24	—	19	100
Izrada kalupa	23	46	0,22	—	19,5	40
Strojna izrada jezgri	19	60	0,26	—	15,5	80
Ručna izrada jezgri	20	52	0,16	—	17,5	40
Kupolna peć	43	33	0,61	88	36	—
Istresna rešetka (velika)	20	48	0,18	—	18	—
Istresna rešetka (mala)	20	60	0,13	—	17	30
Čistionica sivog ljeva	19	52	0,22	—	16	15
Čistionica obojenog metala	20	60	0,68	—	11	60
Lijevanje	28	60	0,28	28	22	—

* Za uzimanje uzoraka korišten je konimeter.

UZORAK I METODE

U toku 1984. i 1985. godine izvršen je ciljani pregled 190 radnika zaposlenih u RO Ljevaonica, među kojima je 176 radnika imalo izrazitu višegodišnju ekspoziciju prašini, a 14 je radnika bilo eksponirano povremeno i u nepravilnim intervalima.

Prikaz broja radnika prema radnim mjestima i dobi prikazan je na tablici 2. Vidljivo je da se radi o mladoj populaciji, čak 30,5% radnika je do 25 godina starosti, a 62% do 35 godina starosti.

Tablica 2.
Broj radnika RO Ljevaonica prema radnim mjestima i dobi

Radno mjesto	Broj radnika	Dob u godinama				
		Do 25	26—35	36—45	46—55	56 i više
Priprema pijeska	10	2	3	3	2	—
Izrada kalupa	55	24	16	11	4	—
Strojna izrada jezgri	7	1	2	—	4	—
Ručna izrada jezgri	4	—	2	2	—	—
Kupolna peć	5	—	5	—	—	—
Nošenje tekućeg željeza i istresanje kalupa	16	5	8	2	1	—
Čišćenje odljevaka	40	14	11	7	7	1
Ostali poslovi	53	12	14	15	10	2
Ukupno	190	58	61	40	28	3

Izvršena ispitivanja obuhvaćala su radnu anamnezu (s obzirom na radno mjesto, ukupni radni staž i dužinu ekspozicije) i anamnezu u smislu otkrivanja respiratornih smetnji, zatim klinički pregled, laboratorijski standard (propisan Pravilnikom o poslovima s posebnim uvjetima rada), preglednu PA snimku pluća po kriterijima međunarodne ILO klasifikacije Geneva 1980. (1) te ispitivanje funkcije kardiovaskularnog i respiratornog sistema (EKG i vitalograf).

Rendgenske snimke radnika očitavao je specijalist pneumoftizeolog. Kontrolno očitavanje svih snimaka i kontrolne snimke za 26 radnika učinjene su u Kliničkoj bolnici za plućne bolesti, Jordanovac, Zagreb uz konzultaciju specijalista rendgenologa.

REZULTATI

Tablica 3. prikazuje podatke o ukupnom stažu i dužini ekspozicije radnika kremennoj prašini.

Samo 34% radnika bilo je s ukupnim radnim stažom do 5 godina, a 71% ih je do 15 godina. Čak je 50% radnika u grupi s manje od 5 godina i 81% manje od 15 godina ekspozicije kremennoj prašini. Na poslovima pripreme pijeska i kod kupolne peći nije bilo ni jednog radnika s ekspozicijom dužom od 15 godina, a samo je jedan radnik s

Tablica 3.
Broj radnika na radnim mjestima, prema ukupnom stažu i ekspoziciji

Radno mjesto	Broj radnika	Godine				16 i više	ekspozicije			
		staža		Godine			ekspozicije		ekspozicije	
		Do 5	6—15	16 i više	Do 5	6—15	16 i više	Do 5	6—15	16 i više
Priprema pijeska	10	2	5	3	5	5	—			
Izrada kalupa	55	27	18	10	33	13	9			
Strojna izrada jezgri	7	1	2	4	2	2	3			
Ručna izrada jezgri	4	1	1	2	1	1	2			
Kupolna peć	5	1	4	—	1	4	—			
Nošenje tekućeg željeza i istresanje kalupa	16	8	6	2	12	3	1			
Čišćenje odljevaka	40	13	15	12	20	12	8			
Ostali poslovi	53	12	19	22	14	15	10			
Ukupno	190	65	70	55	88	55	33			

Tablica 4.
Spirometrijski nalazi prema radnom mjestu radnika

Radno mjesto	Broj radnika	Normalan nalaz	Spirometrijski nalaz				Bez spirometrije
			Granični		Patološki		
			Opstruktivni	Restriktivni	Opstruktivni	Restriktivni	
Priprema pijeska	10	6	1	2	1	—	—
Izrada kalupa	55	43	7	2	—	3	—
Strojna izrada jezgri	7	5	—	—	—	—	2
Ručna izrada jezgri	4	3	—	—	—	—	1
Kupolna peć	5	2	2	1	—	—	—
Nošenje tekućeg željeza i istresanje kalupa	16	12	—	4	—	—	—
Čišćenje odljevaka	40	34	1	1	1	1	2
Ostali poslovi	53	37	3	4	1	4	4
Ukupno	190	142	14	14	3	8	9

Za ocjenu su korišteni kriteriji Morgana i suradnika iz 1983. godine (2).

takvom ekspozicijom na nošenju tekućeg željeza. Duže se zadržavaju samo kvalificirani radnici na stručnim poslovima izrade kalupa i izrade jezgre.

Anamnezom i fizikalnim pretragama utvrdili smo da je 141 radnik (74%) bez respiratornih smetnji, a 49 radnika (26%) imalo je kašalj — najčešće na poslovima čišćenja odljevaka, ukupno 154 radnika (81%) bila su uredna auskultatornog nalaza, dok je 21 radnik (11%) imao bronhitični nalaz (najčešće na poslovima čišćenja odljevaka).

U odnosu na dužinu ekspozicije uočili smo da je $\frac{1}{3}$ radnika u skupini s ekspozicijom od 6 do 15 godina kašljala a čak $\frac{1}{2}$ s ekspozicijom od 16 i više godina. U skupini sa 6—16 godina ekspozicije $\frac{1}{3}$ radnika imala je auskultatorni nalaz.

S obzirom na navike samo 32% radnika su nepušači a $\frac{1}{2}$ izjavljuje da redovito troši alkohol.

Tablica 4. prikazuje spirometrijske nalaze po mjestu rada radnika.

S obzirom na to da je bilo samo 6% patoloških nalaza na maloj spirometriji, kriteriji su modificirani s grupom graničnog nalaza prema ovim kriterijima: za restriktivne promjene je VC 85—80 a FEV₁ 85—80 uz normalan Tiffeneauov test. Za opstruktivne VC je normalan do 85—80 a Tiffeneauov test je 80—75. U toj graničnoj skupini bilo je 15% nalaza.

Tablica 5.

Bolesti respiratornog sistema prema radnom mjestu

Radno mjesto	Bolesti gornjih dišnih putova	Kronični bronhitis	Emfizem	Astma	TBC	Adhezije
Priprema pijeska	1	2	—	—	—	—
Izrada kalupa	9	4	—	1	1	—
Strojna izrada jezgri	4	2	—	—	—	—
Ručna izrada jezgri	—	1	—	—	2	1
Kupolna peć	1	—	—	2	—	—
Nošenje tekućeg željeza i istresanje kalupa	8	3	1	1	—	—
Čišćenje odljevaka	7	7	1	2	1	1
Ostali poslovi	7	5	1	1	—	1
Ukupno	37	24	3	7	4	3

Tablica 5. prikazuje prevalenciju bolesti respiratornog sistema u pregledanih radnika (prema zaključnim dijagnozama).

Tablica 6.
Radnici s pozitivnim rendgenskim nalazom u smislu pneumokonioze

Radno mjesto	Dob	Godine		Respira- torni simptomi	Auskulta- torni nalaz	Spirometrijski nalaz	Rend- genski nalaz
		staža	ekspozicije				
1. Čišćenje odljevaka	54	29	25	K, E, D	b. o.	N	Razvijena pneumo- konioza
2. Čišćenje odljevaka	44	21	12	—, —, D	Oslabljeno vezikularno disanje	N	Početna pneumo- konioza
3. Dizaličar	30	8	8	—, —, —	b. o.	N	Suspektno
4. Izrada kalupa	36	15	10	K, —, —	b. o.	Granične restrikcije promjene	Suspektno

Najčešće su bolesti gornjih dišnih putova i to u skupini ekspozicije do 5 godina, a kronični bronhitis (12,6%) javlja se kasnije.

Tablica 6 prikazuje radnike s pozitivnim rendgenskim nalazom u smislu pneumokonioze.

Za prvog radnika rođenog 1931. godine može se zaključiti da je silikoza nastala zbog pojačane ekspozicije prije uvođenja nove tehnologije. Radiografski nalaz bio je u kategoriji: 1/2 s/t RU RM Lm. Nije pušač.

Drugi radnik, rođen 1941. godine, radi na čišćenju odljevaka 12 godina u vrijeme stare i nove tehnologije. Radiografski nalaz je u kategoriji 1/0 s/t RM LM LL. Klinički ima nedovoljno izražene respiratorne simptome, ventilacijske funkcije pluća bile su uredne. Uživa alkohol u većim količinama i srednji je pušač.

Treći radnik čiji je radiografski nalaz temeljito sumnjiv na silikozu, rođen je 1954. godine, ima staž ekspozicije od 8 godina na poslovima upravljanja dizalicom. Klinički respiratornih simptoma nema. Srednji je pušač i uživa alkohol.

Četvrti radnik, rođen 1949. godine, radi na izradi kalupa 10 godina. Radiografski nalaz je suspektan na silikozu. Respiratorni simptomi su oskudni. Srednji je pušač i uživa alkohol.

ZAKLJUČAK

Unatoč bitnom poboljšanju radnih uvjeta i smanjenju zapašenosti i dalje su potrebni redoviti pregledi radnika eksponiranih kremenju prašini.

Literatura

1. ILO, *International Labour Organization: Classification of Radiographs of Pneumoconioses*, ILO, Geneva 1980.
2. Morgan, W. K. C.: *Pulmonary Disability and Impairment — Can't Work? Won't Work?* *Respiratory Care*, 28 (1983) 471.

Summary

RESPIRATORY DISEASES IN THE »ĐURO ĐAKOVIĆ« SMELTING PLANT IN SLAVONSKI BROD

Ambient and other working conditions in the smelting plant are described. The results are presented of medical check-up of 190 workers performed in 1984 and 1985 with special emphasis on respiratory diseases. As many as 19.4% of the examined workers showed affection of the upper respiratory tract, and 12.6% suffered from chronic bronchitis. One worker with 25 years of work on cast cleaning had apparent silicosis, another showed X-rays findings indicative of silicosis and two workers were found suspect of having the disease.

Despite a considerable improvement in working conditions regular medical check-ups of workers exposed to mineral dusts are mandatory.

»Đuro Đaković« Health Centre
Slavonski Brod

Received for publication
June 17, 1985